

İctimai Sektor üçün 6 №-li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartı

“Birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) və fərdi maliyyə hesabatları”

Mündəricat	Maddələr
Standartın məqsədi və tətbiq sahəsi	1-6
Əsas anlayışlar	7
Birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatları və fərdi maliyyə hesabatları	8-11
İqtisadi təşkilat	12-14
Birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatlarının təqdim edilməsi	15-19
Birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatlarının tətbiqi sahəsi	20-27
Maliyyə hesabatı məqsədləri üçün digər təşkilatın üzərində nəzarətin yaradılması	28-29
Maliyyə hesabatları üzərində nəzarət	30-36
Sərəncamvermə səlahiyyəti və alıcılıq qabiliyyəti	37
Maliyyə hesabatı məqsədləri üzərində nəzarətin olub-olmamasının müəyyənləşdirilməsi	38-42
Konsolidasiya prosesləri	43-57
Nəzarət edilən təşkilatların, birgə nəzarət edilən təşkilatların və asılı müəssisələrin fərdi maliyyə hesabatlarında uçotu	58-61
Məlumatın açıqlanması	62-64
Keçid müddəaları	65-68
Qüvvəyə minmə tarixi	69-70
Tətbiq üzrə Göstəriş	
İzahlar və şərhlər	
Əyani Misallar	
27N ^o lu Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartı ilə Müqayisə	

Standartın tətbiqi sahəsi

1. Mühasibat uçotunun hesablama metodu ilə maliyyə hesabatlarını hazırlayan və təqdim edən təşkilat bu Standartı iqtisadi qurum üçün birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatlarının hazırlanmasında və təqdim edilməsində tətbiq etməlidir.
2. Təşkilatların birləşməsi üzrə uçot metodları və onların birləşmə (konsolidasiya) prosesinə təsiri, o cümlədən təşkilatların birləşməsindən yaranan qudvil (təşkilatların birləşməsi üzrə uçota dair təlimatlar biznesin birləşməsinə aid müvafiq beynəlxalq və ya Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartlarında əks olunmuşdur) bu Standartın tətbiqi sahəsinə daxil deyildir.
3. Bu Standart həmçinin nəzarət edilən təşkilatlar, birgə nəzarət edilən təşkilatlar və asılı təsərrüfat cəmiyyətlərinin uçotu zamanı tətbiq edilməlidir əgər, təşkilat tərəfindən qərar qəbul edilir və ya yerli qanunvericiliyə əsasən ondan fərdi maliyyə hesabatlarının hazırlanması tələb olunursa.
4. Bu standart Dövlət Kommersiya Təşkilatlarından başqa bütün ictimai təşkilatlara tətbiq edilir.
5. İctimai Sektor üçün Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartının Şurası tərəfindən dərc edilən "İctimai Sektor üçün Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartına Ön Söz" izah edir ki, Dövlət Kommersiya Təşkilatları (DKT) Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartları Şurası (BMUSS) tərəfindən nəşr edilən Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarını (MHBS) tətbiq edir. DKT-lərin mənası "Maliyyə Hesabatlarının Təqdimatı üzrə" İctimai Sektor üçün 1 Növlü Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartında verilmişdir.
6. Bu Standart birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatlarının hazırlanması və təqdim edilməsi, habelə nəzarət edən təşkilatın, sahibkarın və investorun fərdi maliyyə hesabatlarında nəzarət edilən təşkilatın, birgə nəzarət edilən təşkilatın və asılı təsərrüfat cəmiyyətinin uçotu üzrə tələbləri müəyyən edir. Baxmayaraq ki, Dövlət Kommersiya Təşkilatlarından (DKT) öz maliyyə hesabatlarında bu Standarta riayət etmək tələb olunmur, bu Standartın müddəaları DKT olmayan İctimai Sektor təşkilatı, DKT olan bir və ya daha çox nəzarət edilən təşkilatlara, birgə nəzarət edilən təşkilatlara və asılı təsərrüfat cəmiyyətinə malik olarkən tətbiq edilir. Belə hallarda, hazırkı Standart DKT-ləri iqtisadi qurumun birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatlarına daxil edilməsində və nəzarət edən təşkilatın, sahibkarın və investorun fərdi maliyyə hesabatlarında DKT-lərə investisiyaların uçota alınmasında tətbiq edilməlidir.

Əsas anlayışlar

7. Bu Standartda istifadə edilmiş əsas anlayışlar aşağıdakı mənaları ifadə edir:

Birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatları – iqtisadi qurumun vahid təşkilat kimi təqdim etdiyi maliyyə hesabatlarıdır.

Nəzarət edilən təşkilat - korporativ statusa malik olmayan təşkilatlar da (məsələn, ortaqlıq) daxil olmaqla, digər təşkilatın (nəzarət edən təşkilatın) nəzarəti altında olan təşkilat.

Nəzarət edən təşkilat bir və ya bir neçə nəzarət edilən təşkilata malik təşkilatdır.

İlkin dəyər metodu – investisiya qoyuluşunun ilkin dəyəri ilə tanındığı uçot metodudur. İnvestor kapital qoyuluşu üzrə gəliri alış tarixindən sonra investisiya obyektinin yığılmış mənfəətindən əldə olunan ayırmalar həcmində tanıyır. Bu mənfəətdən artıq alınmış və ya alınacaq ayırmalar kapital qoyuluşunun bərpa olunması hesab olunur və investisiyanın ilkin dəyərinin azalması kimi tanınır.

Azlıqların payı - kapital payına aid olan nəzarət edilən təşkilata məxsus mənfəət və ya zərərin və xalis aktivlərin/kapitalın nəzarət edən təşkilatın birbaşa və ya dolaylı yol ilə nəzarət edilən təşkilatlar vasitəsilə sahib olmadığı hissəsidir.

Fərdi maliyyə hesabatları – nəzarət edən təşkilat, asılı təsərrüfat cəmiyyətinin investoru və ya birgə nəzarət edilən təşkilatın sahibkarı tərəfindən təqdim edilən və investisiyaların investisiya obyektinin hesabatlarında təqdim edilən nəticələr və xalis aktivlər əsasında deyil, birbaşa aktivlər/iştirak payı əsasında uçota alınan maliyyə hesabatlarıdır.

Digər İctimai Sektor üçün Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartlarında müəyyən edilən şərtlər bu standartda digər standartlarda olduğu kimi eyni mənada işlədilir və ayrıca nəşr edilən Müəyyən Edilmiş Terminlər Lüğətinə daxil edilir.

Birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatları və fərdi maliyyə hesabatları

8. Nəzarət edən təşkilat və ya onun nəzarət etdiyi təşkilat asılı təsərrüfat cəmiyyətinin investoru və ya birgə müəssisənin bir hissəsi ola bilər. Bu hallarda bu Standarta uyğun olaraq hazırlanmış və təqdim olunmuş birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatları həmçinin "Asılı təsərrüfat cəmiyyətlərinə investisiyaların uçotu" adlı İctimai Sektor üçün 7 №-li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartına və "Birgə müəssisələrdə iştirak payları" adlı İctimai Sektor üçün 8 №-li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartına uyğun olaraq hazırlanmalıdır.

9. 8-ci maddədə təsvir edilən təşkilat üçün ayrı-ayrı maliyyə hesabatları 8-ci maddədə söhbət gedən maliyyə hesabatlarına əlavə olaraq hazırlanır və təqdim edilir. Ayrı-ayrı maliyyə hesabatları bu hesabatlara birləşdirilməyə və ya əlavə edilməyə bilərlər.

10. Birgə nəzarət edilən təşkilatda nəzarət edən təşkilata, asılı təsərrüfat cəmiyyətinə və ya riskə gedən sahibkarın marağına malik olmayan təşkilatın maliyyə hesabatları ayrı maliyyə hesabatları hesab edilmir.

11. Hazırkı Standartın 11-ci maddəsinə uyğun olaraq birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatlarını təqdim etməkdən azad olunan nəzarət edən təşkilat, fərdi maliyyə hesabatlarını yeganə maliyyə hesabatları kimi təqdim edə bilər.

İqtisadi qurum

12. İqtisadi qurum termini hazırkı Standartda maliyyə hesabatı məqsədləri üçün nəzarət edən təşkilat və nəzarət edilən təşkilatlardan ibarət olan təşkilatlar qrupunu müəyyən etmək üçün istifadə edilir.

13. İqtisadi qurum istinad etmək üçün bəzi hallarda istifadə edilən digər terminlər inzibati təşkilat, maliyyə təşkilatı, birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) təşkilatlar qrupu və birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) hesabatı təqdim edən qrupdan ibarətdir.

14. İqtisadi qurum həm sosial siyasət, həm də kommersiya məqsədli təşkilatlardan ibarət ola bilər. Məsələn, dövlət mənzil istismar kontoru nominal tariflə mənzillə təmin edən təşkilatlardan, həmçinin kommersiya əsasında xidmət göstərən təşkilatlardan ibarət iqtisadi qurum ola bilər.

Birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatlarının təqdim edilməsi

15. Hazırkı Standartın 16-cı maddəsində göstərilən nəzarət edən təşkilat istisna olmaqla, digər nəzarət edən təşkilat nəzarət edilən təşkilatların birləşdirildiyi (konsolidə edildiyi) birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatlarını bu Standarta uyğun olaraq təqdim etməlidir.

16. Nəzarət edən təşkilat yalnız aşağıdakı hallarda birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatlarını təqdim etməkdən azad olunur:

(a) Nəzarət edən təşkilat:

(i) özü tam mülkiyyətdə olan nəzarət edilən təşkilatdırsa və bu cür maliyyə hesabatlarının istifadəçiləri böyük ehtimal ilə mövcud deyildirsə və ya onların məlumata olan ehtiyacları müvafiq nəzarət edən təşkilatın birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatları vasitəsilə ödənilirsə; və ya

- (ii) qismən mülkiyyətində olan nəzarət edilən təşkilatdırsa və onun digər mülkiyyətçiləri, o cümlədən səsvermə hüququna malik olmayan mülkiyyətçiləri nəzarət edən təşkilatın birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatlarını təqdim etmədiyindən xəbərdardır və buna etiraz etmirlərsə.
- (b) Nəzarət edən təşkilatın borc və kapital alətləri açıq bazarda (yerli və ya xarici fond birjası, ya da vasitəçilərin olmadığı qiymətli kağızlar bazarı, o cümlədən yerli və regional bazarlar) dövriyyədə deyildir;
- (c) Nəzarət edən təşkilat öz maliyyə hesabatlarını hər hansı alətlər sinfinin açıq bazara buraxılması məqsədilə qiymətli kağızlar üzrə komissiyaya və ya digər tənzimləyici orqana təqdim etməmişdir və ya təqdim etmə prosesində deyildir; və
- (d) Nəzarət edən təşkilatın hər hansı əsas və ya aralıq nəzarət edən təşkilatı ictimaiyyət tərəfindən sərbəst istifadə edilməsi üçün İctimai Sektor üçün Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartlarına uyğun olan birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatlarını hazırlayır.

17. Maliyyə sektorunda bir çox tam və qismən mülkiyyətdə olan nəzarət edən təşkilatlar dövlətin əsas sektorlarını və fəaliyyətlərini təmsil edir və bu Standartın məqsədi belə təşkilatları birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatlarını hazırlamaqdan azad etməməkdən ibarətdir. Bu halda, müəyyən istifadəçilərin məlumata olan ehtiyaclarına ümumdövlət səviyyəsində təkcə birləşdirilmiş maliyyə hesabatları tərəfindən xidmət göstərilir. Bir çox yurisdiksiyalarda dövlətlər bunu tanıyıb və belə təşkilatların maliyyə hesabatı üzrə tələblərini qanunvericiliyə uyğun olaraq həyata keçirib.

18. Bir sıra hallarda iqtisadi qurum bir sıra aralıq nəzarət edən təşkilatlardan ibarət olur. Məsələn, səhiyyə şöbəsi əsas nəzarət edən təşkilat ola bilər, orada yerli və ya regional səhiyyə orqanı səviyyəsində aralıq nəzarət edən təşkilat ola bilər. Hər yurisdiksiyada hesabatlılıq və hesabat tələblər birləşdirilmiş maliyyə hesabatlarını hazırlamaq üçün hansı təşkilatların tələb olunduğunu (və ya tələblərdən azad olunduğunu) müəyyən edə bilərlər. İstifadəçilərin mövcud olma ehtimalının olması üçün konsolidə edilmiş maliyyə hesabatlarını hazırlamaqdan ötrü aralıq nəzarət edən təşkilat üçün heç bir səciyyəvi hesabat tələbi yoxdursa, aralıq nəzarət edən təşkilatlar konsolidə edilmiş maliyyə hesabatlarını hazırlamalı və açıqlamalıdır.

19. 16-cı maddəyə əsasən nəzarət edən təşkilat birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatlarını təqdim etməmək hüququna malikdir və 58-64-cü maddələrə əsasən yalnız ayrı maliyyə hesabatlarını təqdim edə bilər.

Birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatlarınınin tətbiqi sahəsi

20. Birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatları standartın 21-ci maddəsində qeyd edilənlər istisna olmaqla, nəzarət edən təşkilatın bütün nəzarət edilən təşkilatlarını əhatə etməlidir.

21. (a) Nəzarət edilən təşkilatın yalnız onun alınması tarixindən etibarən 12 ay müddətində satılması məqsədilə əldə edilməsi və saxlanması ilə əlaqədar nəzarətin müvəqqəti xarakter daşmasına və (b) rəhbərliyin fəal surətdə alıcı axtarmasına dair sübutlar olduqda, nəzarət edilən təşkilat birləşdirilməməlidir (konsolidasiya edilməməlidir).

22. Bu cür nəzarət edilən təşkilatlar maliyyə alətləri kimi təsnifləşdirilir və uçota alınır. "Maliyyə alətləri:Təqdimat" adlı İctimai Sektor üçün 28 №-li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartı, "Maliyyə Alətləri: Tanınma və Ölçülmə" adlı İctimai Sektor üçün 29 №-li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartı və "Maliyyə Alətləri: Açıqlamalar" adlı İctimai Sektor üçün 30 №-li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartı maliyyə alətləri uçotu üzrə qaydaları əks etdirir.

23. Müvəqqəti nəzarət nümunəsi 12 ay ərzində ləğv edilməsi məqsədilə qəti niyyətlə əldə edilən nəzarət edilən təşkilatdan ibarətdir. Bu iqtisadi qurum əldə ediləcəyi və bu çərçivədə təşkilat, onun fəaliyyəti onu əldə edəninin fəaliyyəti ilə oxşar olmadığına görə ləğv ediləcəyi təqdirdə baş verə bilər. Müvəqqəti nəzarət həmçinin o zaman baş verir ki, nəzarət edən təşkilat nəzarəti nəzarət edilən təşkilatdan digər təşkilata təhvil verir – məsələn, milli hökumət nəzarət edilən təşkilata olan marağını yerli hökumətə keçirə bilər. Bu istisna hüququna malik olmaq üçün nəzarət edən təşkilat müvəqqəti nəzarətə məruz qalan təşkilatın ləğv olunacağı və çox uzun müddətə nəzarət edilməyəcəyinə dair öz formal planının tərəfdarı olduğunu aydın şəkildə göstərməlidir. Təşkilat, digər təşkilatın ləğv ediləcəyinə və çox uzun müddətə nəzarət edilməyəcəyinə dair formal plana malik olduqda və həmin plandan çıxmaq üçün heç bir real mümkünlük olmadıqda, o bunun tərəfdarı olduğunu aydın şəkildə göstərir.

24. Əgər, 21-ci maddəyə uyğun olaraq birləşdirilmədən çıxarılan nəzarət edilən təşkilat 12 ay ərzində ləğv edilmirsə, o əldəetmə tarixindən sonra birləşdirilməlidir (əldəetmə tarixinə dair təlimat biznes birləşdirilməsi ilə əlaqəli olan müvafiq beynəlxalq və ya Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartında əks olunmuşdur). Əldəetmədən sonrakı müddətlərə dair maliyyə hesabatları yenidən yoxlanılır.

25. İstisna hal olaraq, təşkilat standartın 21-ci maddəsinə uyğun olaraq birləşdirmədən (konsolidasiyadan) çıxarılan təşkilat üçün alıcı tapa bilsə də tənzimləyici və ya digər qurumlar tərəfindən təsdiq tələb olunması səbəbindən təşkilatın satışı alış tarixindən sonrakı 12 ay müddətində tamamlanmaya bilər. Əgər hesabat dövründən sonra qısa müddət ərzində satışın başa çatmayacağına dair faktlar mövcud deyildirsə, o zaman, təşkilatdan hesabat dövründə satış prosesində olan bu tip nəzarət edilən müəssisənin birləşdirilməsi (konsolidasiya edilməsi) tələb edilmir.

26. İnvestor vençur (riskli) kapitala malik olan təşkilat, qarşılıqlı fond, vəkalət pay (investisiya trasti) fondu və ya analoji təşkilat olduğuna görə, nəzarət edilən təşkilat konsolidasiyadan çıxarılmır.

27. Nəzarət edilən təşkilatın fəaliyyətləri iqtisadi quruma daxil olan digər təşkilatların fəaliyyətlərinə oxşamadığından nəzarət edilən təşkilat (birləşdirmədən) konsolidasiyadan çıxarılmamalıdır, məsələn Dövlət Kommersiya Təşkilatlarının (DKT) ictimai sektordakı təşkilatlarla birləşdirilməsi. Müvafiq məlumatlar nəzarət edilən təşkilatları birləşdirməklə və birləşdirilmiş maliyyə hesabatlarında nəzarət edilən təşkilatların fəaliyyətləri haqqında əlavə məlumatları açıqlamaqla təmin edilir. Məsələn "Segment Hesabatları" adlı İctimai Sektor üçün 18 №-li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartı tərəfindən nəzərdə tutulmuş açılımlar iqtisadi qurumun daxilində müxtəlif fəaliyyətlərin əhəmiyyətini izah etməyə yardım edir.

Maliyyə hesabatı məqsədləri üçün digər təşkilatın üzərində nəzarətin yaradılması

28. Təşkilatın maliyyə hesabatı məqsədləri üçün digər təşkilata nəzarət edib-etmədiyi məsələsi hazırkı Standartda nəzarətin anlayışına və hər ayrıca hallarda xüsusi şəraitlərə əsaslanan mülahizə mövzudur. Yəni, iki təşkilat arasındakı əlaqələrin xüsusiyyətinin nəzərdən keçirilməsinə ehtiyac var. Xüsusilə, hazırkı Standartda nəzarətin anlayışının iki elementi nəzərdən keçirilməlidir. Bunlar səlahiyyət elementi (digər təşkilatın maliyyə və cari siyasətini idarə etmək səlahiyyəti) və xeyir elementidir (nəzarət edən təşkilatın digər təşkilatın fəaliyyətindən xeyir qazanması).

29. Nəzarətin yaradılması məqsədi üçün nəzarət edən təşkilat digər təşkilatın fəaliyyətindən xeyir qazanmalıdır. Məsələn, təşkilat (a) digər təşkilatın gəlirinin paylanması ilə onun fəaliyyətindən xeyir əldə edə bilər və (b) mümkün itki riskinə məruz qalır. Digər hallarda, təşkilat digər təşkilatdan hər hansı maliyyə xeyri götürməyə də bilər, lakin, onun məqsədlərinə nail olmaq üçün digər təşkilatı özü ilə işləməyə yönəltmək qabiliyyətindən xeyir götürə bilər. Təşkilat digər təşkilatın fəaliyyətindən həm maliyyə, həm qeyri-maliyyə xeyri qazana bilər. Məsələn, DKT nəzarət edən təşkilatı dividend ilə təmin edə və həmçinin ona öz sosial siyasət məqsədlərindən bəzilərinə nail olmağa imkan verə bilər.

Maliyyə Hesabatı Məqsədləri üzərində Nəzarət

30. Maliyyə hesabatı məqsədi üçün nəzarət təşkilatın digər təşkilatın maliyyə və fəaliyyət siyasətini idarə etmək gücündən yararır və təşkilatdan digər təşkilatda olan nəzarət səhm paketini və digər pay marağını saxlamağı tələb etmir. Nəzarət etmək üçün səlahiyyət hazırda istifadə edilə bilən olmalıdır. Yəni, təşkilat artıq bu səlahiyyəti qanunvericilik ilə, yaxud bəzi rəsmi razılaşma ilə əldə etmiş olmalıdır. Əgər nəzarət üçün

səlahiyyət qanunvericiliyi dəyişməyi və ya müqavilələri səmərəli olması üçün yenidən müzakirə etməyi tələb edərsə, bu səlahiyyət hazırda istifadə edilə bilən deyil. Bu, digər təşkilata nəzarət etmək səlahiyyətinin mövcud olmasının həmin səlahiyyətin istifadə edilə bilmək ehtimalından asılı olmaması faktından fərqlənməlidir.

31. Nəzarətin mövcudluğu təşkilatdan başqa təşkilatın gündəlik əməliyyatlarını idarə etmək məsuliyyətini daşımağı tələb etmir. Bir çox hallarda təşkilat yalnız başqa təşkilatı idarə etmək səlahiyyətini tətbiq edə bilər, bu zaman nəzarət edilən və nəzarət edən təşkilatlar arasında olan razılaşma ləğv edilir.

32. Məsələn, dövlət departamenti DKT kimi fəaliyyət göstərən dəmiryolu idarəsində mülkiyyət faizinə sahib ola bilər. Dəmiryolu idarəsi sərbəst fəaliyyət göstərmək ixtiyarındadır və hökumət tərəfindən maliyyələşdirilməyə arxalanmır, və həmçinin hakimiyyət tərəfindən təmin edilən mühüm borc yolu ilə kapitalı yüksəltmişdir. Dəmir yol idarəsi hakimiyyətə bir neçə il üçün dividendləri qaytarmadı. Hakimiyyət dəmiryolu idarəsinin idarə heyətinin üzvlərinin əksəriyyətini təyin etmək və azad etmək səlahiyyətinə malikdir. Hakimiyyət heç bir zaman idarə heyətinin üzvlərini işdən azad etmək üçün öz səlahiyyətindən istifadə etməmişdi və keçmiş hakimiyyətin dəmiryolu şəbəkəsinin fəaliyyətində iştirakına dair seçicilər tərkibinin həssaslığı səbəbindən bunu etməyə meylsizdir. Bu halda nəzarət gücü hazırda nəzarət edən və nəzarət edilən təşkilat vasitəsilə tətbiq oluna bilər. Buna əsaslanaraq, nəzarət ona görə mövcuddur ki, nəzarət edən təşkilat o səlahiyyətdən istifadə etməmək qərarı alsa belə, onun nəzarət etmək üçün səlahiyyəti kifayət qədərdir.

33. Təşkilat (a) səhmlərin alınması üzrə varrantlara, (b) səhm üzrə "koll" alıcı opsiyolara, (c) adi səhmlərə çevirə bilinəcək borc və ya kapital alətlərinə, və yaxud (d) təşkilata səsvermə hüququ və yaxud başqa təşkilatın üçüncü təşkilatın maliyyə və iş strategiyası üzərində səsvermə hüququnu azaltmaq potensialına malik olan başqa oxşar alətlərə sahib ola bilər. Başqa təşkilat tərəfindən həvalə edilən potensial səsvermə hüququ daxil olmaqla, indiki zamanda istifadə edilən və yaxud dəyişilən potensial səsvermə hüquqlarının mövcudluğu və effekti bir təşkilat tərəfindən başqa təşkilatın maliyyə və cari siyasətini idarə etmək hüququna malik olub olmadığını müəyyənləşdirmək üçün qiymətləndirmə zamanı nəzərə alınır. Potensial səsvermə hüququ, məsələn, gələcək tarixə və yaxud gələcək tədbirin mövcudluğuna qədər istifadə edilə və yaxud dəyişə bilməyəndə istifadə edilməz və dəyişilməz olurlar.

34. Potensial səsvermə hüququnun nəzarətə töhfə verib vermədiyini qiymətləndirərkən, təşkilat istifadə etmək və çevirmək üçün maliyyə imkanına və rəhbərliyin niyyətindən başqa mümkün səs hüququna təsir edən bütün faktları və şəraitləri (o cümlədən potensial səsvermə hüququnun istifadə şərtləri və fərdi və ya birləşmiş hesab edilən digər müqavilə razılaşmaları) nəzərdən keçirir.

35. Fərdi qanunverici hakimiyyətinin mövcudluğu öz-özünə təşkilatın digər təşkilat tərəfindən nəzarət olunmasına əngəl törətmir. Məsələn, Dövlət Statistika İdarəsi dövlətdən asılı olmayaraq fəaliyyət göstərmək üçün qanuni səlahiyyətlərə malikdir. Yəni Dövlət Statistika İdarəsi məlumat əldə etmək üçün səlahiyyətə malikdir və onun nəticələrini dövlətə və ya digər orqana müraciət etmədən bildirə bilər. Nəzarətin mövcud olması təşkilatdan gündəlik əməliyyatlar üzərində məsuliyyət daşımağını və ya təşkilatın professional funksiyalarını hansı qaydada yerinə yetirməsini tələb etmir.

36. Bir təşkilatın digər təşkilatın maliyyə və ya iş siyasəti barədə qərar verməni idarə etmək hüququ öz-özünə hazırkı Standartda müəyyən olunmuş nəzarətin mövcudluğunu təmin etmək üçün yetərli deyildir. Nəzarət edən təşkilat öz fəaliyyətindən xeyir qazanmağı bacarmaq üçün qərar verməni, idarəçiliyi bacarmalıdır, məsələn, iqtisadi qurumun bir hissəsi kimi digər təşkilata öz məqsədlərinə nail olmaq üçün onunla işləmək imkanının yaradılması. Beləliklə, əlaqələri çərçivədən kənara çıxmayan təşkilatlar "nəzarət edən təşkilat" və "nəzarət edilən təşkilat" anlayışlarından çıxarılır, məsələn, ləğv edən və ləğv edilən təşkilatın əlaqələri, həmçinin borcverən və borcalan arasında olan əlaqələrdə yerləşən təşkilat. Analoji olaraq, etibarlı şəxsin normal məsuliyyətləri çərçivəsindən kənara çıxmayan etibarlı idarəetmə və etibarlı şəxs arasında münasibət hazırkı Standartın məqsədləri üçün etibarlı idarəetmənin nəzarət edilməsi üçün hesab edilməyəcək.

Sərəncamvermə və alışı etmə səlahiyyəti

37. Hökumətlər və onların tabeli orqanları öz suveren və qanunvericiliklə müəyyən edilmiş səlahiyyətlərindən istifadə etməklə, bir çox təşkilatların iş rejimini tənzimləmək səlahiyyətinə malikdirlər. Sərəncamvermə və alışı etmə səlahiyyəti maliyyə hesabatı məqsədləri üçün nəzarət yaratmır. İctimai Sektor təşkilatlarının maliyyə hesabatları onların nəzarət edə bildiyi və faydalandığı resurslardan ibarət olmasını təmin etmək üçün, bu Standartın məqsədləri üzrə olan nəzarətin mahiyyəti aşağıdakılara şamil edilmir:

- (a) Qanunverici orqanların təşkilatların fəaliyyət sahəsini tənzimləmək və onların fəaliyyətinə şərtlər və sanksiyalar tətbiq etmək səlahiyyəti. Belə səlahiyyət bu təşkilatlar tərəfindən istifadə edilən aktivlərə İctimai Sektor təşkilatları tərəfindən nəzarət yaratmır. Məsələn, təbiəti mühafizə orqanının təşkilatların ekoloji qaydalara uyğun gəlməyən fəaliyyətini dayandırmaq səlahiyyəti ola bilər. Lakin çirklənməyə nəzarət orqanının yalnız tənzimləmə səlahiyyəti olduğundan, bu səlahiyyət nəzarət yaratmır; yaxud
- (b) İqtisadi cəhətdən İctimai Sektor təşkilatlarından asılı olan təşkilatlar. Yəni, Təşkilat İctimai Sektor təşkilatından maliyyə yardımı alıb-almadığını və ya onunla işləyib-isləmədiyini ilə əlaqədar hərəkət azadlığını saxlayırsa, həmin təşkilat öz maliyyə və cari siyasətini idarə etmək üçün əsas səlahiyyətə malikdir, beləliklə də İctimai Sektor təşkilatı tərəfindən nəzarət edilmir. Məsələn, hökumət müəssisəsi ondan maliyyələşmə ilə əlaqədar (xeyriyyə kimi) asılı olan təşkilatın

və ya biznes üzrə ondan iqtisadi cəhətdən asılı olan mənfəət məqsədli təşkilatın maliyyə və əməliyyat siyasətlərinə təsir edə bilər. Beləliklə, hökumət müəssisəsinin təşkilatın maliyyə və cari siyasətini idarə etmək üçün yox, alıcı kimi səlahiyyətləri vardır.

Maliyyə hesabatı məqsədləri üzərində nəzarətin olub-olmamasının müəyyənləşdirilməsi

38. İctimai Sektor təşkilatları digər təşkilatlar yarada və onların bəzi məqsədlərini əldə edə bilər. Bəzi hallarda aydın ola bilər ki, təşkilat nəzarət altındadır və beləliklə birləşdirilməlidir. Digər hallarda bu aydın olmaya da bilər. 39 və 40-cı maddələrdə maliyyə hesabatı məqsədləri üzərində nəzarətin olub-olmadığını müəyyənləşdirməyə yardım etmək üçün təlimatlar əks olunub.

39. İki təşkilat arasında münasibətləri nəzərdən keçirəndə, əgər digər təşkilat tərəfindən saxlanılan nəzarətin aydın sübutu yoxdursa, aşağıdakı səlahiyyət şərtlərindən biri və aşağıdakı xeyir şərtlərindən biri mövcuddursa, nəzarət o halda mövcuddur.

Səlahiyyət Şəraitləri

- (a) Təşkilat digər təşkilatda birbaşa və ya dolayı yolla, təsis və ya səs hüququ olan paya məxsusdur.
- (b) Təşkilatın idarə heyətinin və ya ekvivalent rəhbər orqanlarının əksər üzvlərini təyin etmək və ya işdən çıxarmaq üçün hazırkı qanunvericilik tərəfindən verilən və ya onun çərçivəsində həyata keçirilən səlahiyyətə malikdir.
- (c) Təşkilat digər təşkilatın ümumi görüşündə cəmləşdiriləcək səs çoxluğunu cəmləşdirmək və ya cəmləşdirilməsini tənzimləmək səlahiyyətinə malikdir.
- (d) Təşkilat idarə heyətinin və ya ekvivalent rəhbər orqanlarının görüşlərində çoxlu səs vermək hüququna malikdir.

Səmərə Şəraitləri

- (a) Təşkilat digər təşkilatı ləğv etmək və əhəmiyyətli qalığı iqtisadi səmərə əldə etmək, və ya əhəmiyyətli öhdəliklər daşımaq səlahiyyətinə malikdir. Məsələn, əgər təşkilat digər təşkilatın qalığı öhdəliklərinə görə məsuliyyət daşıyarsa, səmərə əldə edilə bilər.
- (b) Təşkilat digər təşkilatdan aktivlərin paylanılmasını əldə etmək səlahiyyətinə malikdir və ya digər təşkilatın müəyyən öhdəliklərinə görə məsuliyyət daşıya bilər.

40. Əgər 39-cu maddədə əks olunan bir və ya daha çox şəraitlər mövcud deyilsə, aşağıdakı amillər nəzarətin mövcud olmasını həm fərdi, həm kollektiv qaydada göstərir.

Səlahiyyətin göstəriciləri

- (a) Təşkilat digər təşkilatın cari və kapital büdcələrini ləğv etmək hüququna malikdir.
- (b) Təşkilat digər təşkilatın rəhbərliyinin qərarlarını ləğv və rədd etmək və ya dəyişmək hüququna malikdir.
- (c) Təşkilat digər təşkilatın aparıcı heyətinin işə götürülməsini, yeni vəzifəyə təyin olunmasını və işdən çıxarılmasını təsdiq etmək hüququna malikdir.
- (d) Digər təşkilatın mandatı qanunvericiliyə uyğun qaydada yaradılır və məhdudlaşdırılır.
- (e) Təşkilat digər təşkilatın qızıl səhmini (və ya ekvivalentini) saxlayır. Bu səhm həmin digər təşkilatın maliyyə və cari siyasətini idarə etməyə hüquq verir.

Səmərə göstəriciləri

- (a) Təşkilat digər təşkilatın xalis aktivlərinə/kapitalına mülkiyyət hüququnu saxlayır və onlara daxil olmağa hüququ vardır.
- (b) Təşkilat digər təşkilatın onun ləğv edilməsi və ya ləğv edilməsindən başqa bölüşdürülməsi təqdirdə onun xalis aktivlərinə/kapitalının əhəmiyyətli səviyyəsi üzərində hüquqa malikdir.
- (c) Təşkilat digər təşkilatın məqsədlərinə nail olmaq üçün onu özü ilə əməkdaşlıq etməyə yönəltməyi bacarmalıdır.
- (d) Təşkilat digər təşkilatın qalıq öhdəliklərinin təsirinə məruz qalır.

41. Aşağıdakı cədvəl digər təşkilat üzərində nəzarətin yaradılmasında cəlb olunan əsas addımları göstərir. Bu 28-40-cı maddələrlə əlaqədar olaraq göstərilməlidir.

Maliyyə hesabatı məqsədləri üçün digər təşkilatın üzərində nəzarətin yaradılması

Təşkilat digər təşkilatın fəaliyyətindən səmərə əldə edirmi?
(29,39 və 40-cı maddələr)

Bəli

Təşkilatın digər təşkilatın maliyyə və əməliyyat siyasətlərini idarə etmək səlahiyyəti varmı?
(30,33,34,39 və 40-cı maddələr)

Bəli

Maliyyə və əməliyyat siyasəti idarə etmək səlahiyyəti hal hazırda həyata keçirilə bilərmi?

Bəli

Təşkilat digər təşkilata nəzarət edir.

Nəzarət mövcud deyildir.
Digər təşkilat İctimai Sektor üçün 7N^o-li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartında müəyyən olunmuş kimi asılı təsərrüfat cəmiyyəti olub-olmadığını, və ya İctimai Sektor üçün 8N^o-li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartındakı kimi iki təşkilat arasında münasibətlər "birgə nəzarəti" qurub-qurmadığını nəzərdən keçirin.

42. Nəzarət edən təşkilat nəzarət edilən təşkilatın fəaliyyətindən xeyir qazanmaq üçün onun maliyyə və cari siyasətini idarə etmək səlahiyyətini itirirsə, onda nəzarət edən təşkilat nəzarəti itirir. Nəzarətin itirilməsi tamhüquqlu və ya nisbi mülkiyyət səviyyələrində dəyişikliklə və ya dəyişiksiz baş verə bilər. Bu, məsələn, təşkilatın digər idarəçiliyin, məhkəmənin, rəhbərin və ya tənzimləyicinin idarə obyektinə çevrildə baş verə bilər. Bu həmçinin kontrakt nəticəsində və ya, məsələn, xarici hökumət xaricdən nəzarət edilən təşkilatın aktivlərini elə müsadirə edə bilər ki, nəzarət edən təşkilat nəzarət edilən təşkilatın cari siyasətini idarə etmək səlahiyyətini itirir. Bu halda, nəzarətin mövcudluğu mümkünsüzdür.

Birləşmə (konsolidasiya) prosedurları

43. Birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatlarını hazırlayarkən təşkilat, analoji aktiv, öhdəlik, xalis aktivlər/kapital, gəlir və xərc maddələrini sətirbəsətir toplamaqla nəzarət edən təşkilatın və onun tərəfindən nəzarət edilən təşkilatların maliyyə hesabatlarını birləşdirir. Birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatlarında iqtisadi qurum haqqında maliyyə məlumatlarının vahid iqtisadi subyekt kimi təqdim edilməsi üçün aşağıdakı addımlar atılmalıdır:

- (a) nəzarət edən təşkilatın hər bir nəzarət edilən təşkilata qoyduğu investisiyanın balans dəyəri və nəzarət edən təşkilatın hər bir nəzarət edilən təşkilatın xalis aktivlərindəki/kapitalındakı payı ləğv edilir (Müəssisələrin birləşdirilməsi ilə bağlı mühasibat uçotunun müvafiq beynəlxalq və ya milli standartlarında yaranan istənilən qudvilin uçota alınmasına dair təlimatlar əks olunmuşdur);
- (b) birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) nəzarət edilən təşkilatların hesabat dövrü üzrə mənfəət və ya zərərinə azlıqların payı müəyyənləşdirilir; və
- (c) birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) nəzarət edilən təşkilatların xalis aktivlərindəki/kapitalındakı azlıqların payı nəzarət edən təşkilatın onlarda olan xalis aktivlərdəki/kapitaldakı payından ayrıca olaraq müəyyənləşdirilir. Xalis aktivlərdəki azlıqların payı aşağıdakılardan ibarətdir:
 - (i) ilkin birləşmə tarixinə olan həmin azlıqların payının həcmi (Müəssisələrin birləşdirilməsi ilə bağlı mühasibat uçotunun müvafiq beynəlxalq və ya milli standartlarında qeyd edilən həcmə hesablanmasına dair təlimatlar əks olunmuşdur); və
 - (ii) birləşmə tarixindən etibarən azlıqların xalis aktivlərdə/kapitalda dəyişikliklər üzrə payı

44. Potensial səsvermə hüquqları mövcud olduqda, mənfəət və ya zərərin və xalis aktivlərdə/kapitalda dəyişiklərin nəzarət edən təşkilata və azlıqların payına aid edilən

hissəsi cari mülkiyyət maraqları əsasında müəyyənləşdirilir və potensial səsvermə hüquqlarının mümkün icrasını və ya konversiyasını əks etdirmir.

45. İqtisadi quruma daxil olan təşkilatlar arasında qalıqlar, əməliyyatlar, gəlir və xərclər bütövlükdə ləğv edilməlidir.

46. İqtisadi təşkilat daxilində təşkilatlar arasındakı qalıqlar və əməliyyatlar, o cümlədən (a) satışdan və köçürmələrdən gəlirlər, (b) mənimsəməyə və ya digər büdcə idarəçiliyinin nəticəsi kimi tanınan gəlirlər, (c) xərclər, və (d) dividendlər və ya oxşar paylanmalar tamamilə aradan qaldırılır. İqtisadi təşkilat daxilində ehtiyatlar və əsas vəsaitlər kimi aktivlərdə tanınan əməliyyatların nəticəsindən irəli gələn mənfəətlər və zərərlər tamamilə aradan qaldırılır. İqtisadi təşkilat daxilində zərərlər birləşdirilmiş maliyyə hesabatlarında tanınmanı tələb edən zərəri göstərə bilər. İqtisadi təşkilat daxilində əməliyyatların nəticəsindən əmələ gələn mənfəətlər və zərərlərin aradan qaldırılmasından yaranan müvəqqəti fərqlərin uçotuna dair təlimatlara gəlir vergisinə bağlı olan müvafiq beynəlxalq və ya Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartlarında rast gəlmək olar.

47. Birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatlarının hazırlanmasında istifadə olunan nəzarət edən təşkilatın və onun nəzarət edilən təşkilatlarının maliyyə hesabatları eyni hesabat tarixinə hazırlanmalıdır. Nəzarət edən təşkilat ilə nəzarət edilən təşkilatın hesabat tarixləri fərqli olduqda, nəzarət edilən təşkilat konsolidasiya məqsədləri üçün nəzarət edən təşkilatın hesabat tarixinə uyğun olan əlavə maliyyə hesabatlarını hazırlayır (bunun mümkün olmadığı hallar istisna olmaqla).

48. Hazırkı Standartın 47-ci maddəsinə uyğun olaraq, birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatlarının hazırlanması zamanı istifadə olunan nəzarət edilən təşkilatın maliyyə hesabatları nəzarət edən təşkilatın maliyyə hesabatlarının hazırlandığı hesabat tarixindən fərqli tarixə hazırlandıqda, həmin tarixlə nəzarət edən təşkilatın maliyyə hesabatlarının tarixi arasında baş verən əhəmiyyətli əməliyyatlar və ya hadisələrin təsiri ilə bağlı düzəlişlər edilməlidir. İstənilən halda, nəzarət edilən təşkilatın və nəzarət edən təşkilatın hesabat tarixləri arasındakı fərq 3 (üç) aydan artıq olmamalıdır. Hesabat dövrlərinin müddəti və hesabat tarixlərində hər hansı fərq müxtəlif dövrlərdə eyni olaraq qalmalıdır.

49. Birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatları oxşar əməliyyatlara və oxşar hallarda baş verən digər hadisələrə mühasibat uçotunun vahid metodikasını tətbiq etməklə hazırlanmalıdır.

50. Əgər iqtisadi qurumun üzvü oxşar əməliyyatlara və oxşar hallarda baş verən digər hadisələrə qəbul olunmuş uçot siyasətindən fərqli uçot siyasətini tətbiq edərsə, birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatları hazırlanarkən onun maliyyə hesabatlarına müvafiq düzəlişlər edilməlidir.

51. Nəzarət edilən təşkilatın gəlir və xərcləri birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatlarına alış tarixindən başlayaraq daxil edilir (müəssisələrin birləşdirilməsi ilə bağlı müvafiq beynəlxalq və ya Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartında alış tarixinə dair təlimatlar əks olunmuşdur). Nəzarət edilən təşkilatın gəlir və xərcləri, nəzarət edən təşkilatın nəzarət edilən təşkilat üzərində nəzarəti dayandırdığı tarixə qədər birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatlarına daxil edilir. Nəzarət edilən təşkilatın silinməsindən daxilolmalar və silinmə tarixinə olan onun balans dəyəri, o cümlədən "Xarici valyuta məzənnələrində dəyişikliklərin təsiri" adlı İctimai Sektor üçün 4 №-li Milli Mühasibat Uçotunun Standartına uyğun olaraq xalis aktivlərdə/kapitalda tanınan nəzarət edilən təşkilata aid olan hər hansı məzənnə fərqlərinin ümumi məbləği arasında fərq maliyyə fəaliyyətinin nəticələrinin birləşdirilmiş hesabatında nəzarət edilən təşkilatın silinməsində gəlir və ya zərər kimi tanınır.

52. Təşkilat iqtisadi qurum kimi fəaliyyətini dayandırdığı tarixdən başlayaraq, o şərtlə ki o (a) İctimai Sektor üçün 7 №-li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartında müəyyən olunmuş asılı təsərrüfat cəmiyyətinə və ya (b) İctimai Sektor üçün 8 №-li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartında müəyyən olunmuş bircə nəzarət edilən təşkilata çevrilmiş, o maliyyə aləti kimi uçota alınmalıdır. İctimai Sektor üçün 29 №-li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartında maliyyə alətlərinin tanınması və ölçülməsi ilə bağlı təlimatlar əks olunub.

53. Təşkilat nəzarət edilən təşkilat kimi fəaliyyətini dayandırdığı zaman, nəzarət edilən təşkilata sərmayə qoyuluşunun həmin tarixə olan uçot dəyəri maliyyə alətinin ilkin ölçülməsində müəyyən edilən dəyəri hesab edilməlidir.

54. Azlıqların payı maliyyə durumuna dair birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) hesabatlarında xalis aktivlərin/kapitalın daxilində, nəzarət edilən təşkilatın xalis aktivlərindən/kapitalından ayrıca təqdim olunur. İqtisadi təşkilatın mənfəət və ya zərərində azlıqların payı həmçinin ayrıca açıqlanmalıdır.

55. Mənfəət və ya zərər nəzarət edən təşkilata və azlıqların payına aid edilir. Çünki onların ikisi də xalis aktiv/kapitaldır, azlıqların payına aid edilən həcm gəlir və ya xərc hesab edilmir.

56. Azlıqlara aid edilən zərərlər azlıqların nəzarət edilən təşkilatın xalis aktivlərində/kapitalında olan payından artıq ola bilər. Zərərin həmin artıq hissəsi və azlıqlara aid edilən sonrakı zərərlər, azlıqların bu zərərləri bərpa etmək öhdəliyini daşdığı və bu məqsədlə əlavə kapital qoymaq imkanına malik olduğu hallar istisna olmaqla, çoxluğun payına aid edilməlidir. Əgər nəzarət edilən təşkilat daha sonra mənfəət əldə edərsə, bu mənfəət, əvvəllər çoxluq tərəfindən ödənilmiş azlıqların zərərləri bərpa edilənədək çoxluğun payına aid edilir.

57. Əgər nəzarət edilən təşkilat azlıqlar tərəfindən saxlanılan və xalis aktivlər/kapital kimi təsnifləşdirilən və dövriyyədə olan kumulyativ imtiyazlı səhmlərə malikdirsə, nəzarət edən təşkilat bu cür səhmlər üzrə dividendlərin bəyan olunub-olunmamasından asılı olmayaraq həmin dividendlərə düzəliş etdikdən sonra özünün mənfəət və ya zərər payını hesablayır.

Nəzarət edilən təşkilatların, birgə nəzarət edilən təşkilatların və asılı müəssisələrin fərdi maliyyə hesabatlarında uçotu

58. Fərdi maliyyə hesabatları hazırlanarkən nəzarət edilən təşkilatlara, birgə nəzarət edilən təşkilatlara və asılı təsərrüfat cəmiyyətlərə qoyulan investisiyalar aşağıdakı üsullar ilə uçota alınmalıdır:

- (a) Budcə Təşkilatları üçün 7 N^o-li Milli Mühasibat Uçotunun Standartında qeyd edilən iştirak payı metodundan istifadə etməklə;
- (b) ilkin dəyərlə; və ya
- (c) İctimai Sektor üçün 29 N^o-li Milli Mühasibat Uçotunun Standartına uyğun maliyyə aləti kimi.

İnvestisiyaların hər kateqoriyasına eyni uçot qaydası tətbiq olunmalıdır.

59. Bu Standart, ictimai istifadəyə açıq olan fərdi maliyyə hesabatlarının hansı təşkilatlar tərəfindən hazırlandığını müəyyən etmir. Təşkilat İctimai Sektor üçün Milli Mühasibat Uçotunun Standartlarına uyğun olan fərdi maliyyə hesabatlarını hazırladıqda 58 və 60-64-cü maddələr tətbiq olunur. 16-cı maddədə göstərilən istisnanın tətbiq olunduğu hallardan başqa, təşkilat həmçinin 15-ci maddədə tələb olunduğu kimi ictimaiyyətə açıq olan birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatlarını hazırlayır.

60. Birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatlarında maliyyə alətləri kimi uçota alınan nəzarət edilən təşkilatlar, birgə nəzarət edilən təşkilatlar və asılı təsərrüfat cəmiyyətləri investorların fərdi maliyyə hesabatlarında eyni şəkildə uçota alınmalıdır.

61. Maliyyə alətlərinin tanınması və ölçülməsi ilə bağlı təlimat İctimai Sektor üçün 29N^o-li Milli Mühasibat Uçotunun Standartında təqdim olunmuşdur.

Məlumatın açıqlanması

62. Birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatlarında aşağıdakı məlumatlar açıqlanmalıdır:

- (a) Mühüm əhəmiyyətə malik nəzarət edilən təşkilatların siyahısı;

- (b) Nəzarət edilən təşkilatın standartın 21-ci maddəsinə uyğun olaraq konsolidasiya edilmədiyinə dair məlumat
- (c) Konsolidasiya edilməyən nəzarət edilən təşkilatlara dair fərdi və ya qrup halında ümumiləşdirilmiş maliyyə məlumatları, o cümlədən, ümumi aktivlərin, ümumi öhdəliklərin, gəlirlərin və mənfəət və zərərin məbləği;
- (d) Nəzarət edən təşkilatın 50% və ya 50%-dən az mülkiyyət payına və/və ya səsvermə hüququna malik olduğu istənilən nəzarət edilən təşkilatın adı və nəzarətin necə təşkil olmasına dair izahat;
- (e) Mövcud və ya potensial səsvermə hüququnun 50%-dən artıq hissəsinə malik mülkiyyət payının nəzarəti təmin etməməsinin səbəbləri;
- (f) Nəzarət edilən təşkilatın maliyyə hesabatları birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatlarının hazırlanması üçün istifadə olunduqda və o, nəzarət edən təşkilatın maliyyə hesabatlarından fərqli tarixə və ya fərqli dövr üzrə tərtib olunduqda, nəzarət edilən təşkilatın maliyyə hesabatlarının hesabat tarixi, eləcə də fərqli hesabat dövrünün və hesabat tarixinin istifadə edilməsinin səbəblərini; və
- (g) Nəzarət edilən təşkilatın vəsaitləri nəzarət edən təşkilata nağd pul dividendləri şəklində köçürmək və ya kreditləri və ya avansları ödəmək qabiliyyəti üzrə (məsələn, borc müqaviləsinin şərtləri və ya qanuni tələblər nəticəsində) hər hansı əhəmiyyətli məhdudiyətlərin xüsusiyyəti və həcmi.

63. Hazırkı Standartın 16-cı maddəsinə uyğun olaraq birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatlarını hazırlamamağa qərar verən əsas təşkilat öz fərdi maliyyə hesabatlarını hazırladıqda, həmin fərdi maliyyə hesabatlarında aşağıdakı məlumatları açıqlamalıdır:

- (a) maliyyə hesabatlarının fərdi maliyyə hesabatları olduğu faktını; belə ki, birləşdirilmədən (konsolidə edilmədən) azad olmanın istifadə edilməsi; ictimaiyyət tərəfindən istifadə olunması məqsədilə İctimai Sektor üçün Milli Mühasibat Uçotunun Standartlarına uyğun birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatları hazırlayan təşkilatın adını və təşkilatın fəaliyyət göstərdiyi inzibati ərazinin adı (əgər bu ərazi nəzarət edən təşkilatdan fərqlidirsə); və həmin maliyyə hesabatlarının əldə oluna biləcəyi ünvanı;
- (b) mühüm əhəmiyyətə malik nəzarət edilən təşkilatların, birgə nəzarət edilən təşkilatların və asılı təsərrüfat cəmiyyətlərin siyahısını, o cümlədən adını; onların fəaliyyət göstərdiyi ərazini (əgər bu ərazi nəzarət edən təşkilatdan fərqlənirsə); mülkiyyət payının həcmi və bu payın səhmlə ifadə olunduğu hallarda səsvermə hüququnun nisbəti (yalnız bu proporsional mülkiyyət payından fərqli olarsa); və
- (c) hazırkı maddənin (b) bəndində adları çəkilən investisiyaların uçotu üçün istifadə olunan metodun təsviri.

64. Nəzarət edən təşkilat (63-cü maddədə qeyd olunan nəzarət edən təşkilatlardan başqa) birgə idarə olunan təşkilatda iştirak payına malik olan sahibkar və ya asılı təsərrüfat cəmiyyətinin investoru olaraq fərdi maliyyə hesabatlarını hazırlayarkən, həmin fərdi maliyyə hesabatlarında aşağıdakı məlumatlar açıqlanmalıdır:

- (a) hesabatların fərdi maliyyə hesabatları olduğu faktı və qanunla, qanunverici baza və ya digər müvafiq orqan tərəfindən tələb olunmadıqda həmin maliyyə hesabatlarının hazırlanmasının səbəbləri;
- (b) mühüm əhəmiyyətə malik nəzarət edilən təşkilatların, birgə nəzarət edilən təşkilatların və asılı təsərrüfat cəmiyyətlərin siyahısını, o cümlədən adını; onların fəaliyyət göstərdiyi ərazini (əgər bu ərazi nəzarət edən təşkilatdan fərqlənirsə); mülkiyyət payının həcmi və bu payın səhmlə ifadə olunduğu hallarda səsvermə hüququnun nisbəti (yalnız bu proporsional mülkiyyət payından fərqli olarsa); və
- (c) hazırkı maddənin (b) bəndində adları çəkilən təşkilatların uçotu üçün istifadə olunan metodun təsviri;

və onların tətbiq edəcəyi hazırkı Standartın 15-ci maddəsinə, İctimai Sektor üçün 7 №-li və 8 №-li Milli Mühasibat Uçotunun Standartlarına uyğun şəkildə hazırlanmış maliyyə hesabatları müəyyənləşdirilməlidir.

Keçid müddəaları

65. Təşkilatlardan İctimai Sektor üçün Milli Mühasibat Uçotunun Standartlarına uyğun olaraq mühasibat uçotunun hesablama prinsipinin ilk dəfə qəbul edildiyi tarixdən etibarən 3 il müddəti əhatə edən hesabat dövrü üçün iqtisadi qurumun tərkibinə daxil olan təşkilatlar arasında olan qalıqların və əməliyyatların istifadədən çıxarılması ilə bağlı 45-ci maddənin şərtlərini yerinə yetirmək tələb edilmir.

66. Hesablama metodu ilə uçotu İctimai Sektor üçün Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartlarına uyğun olaraq ilk dəfə qəbul edən nəzarət edən təşkilat bir çox nəzarət edilən təşkilatlara malik ola bilər. Bu təşkilatlar arasında əhəmiyyətli sayda əməliyyatlar ola bilər. Beləliklə, iqtisadi qurumun birləşdirilmiş maliyyə hesabatlarını hazırlama məqsədilə aradan qaldırılması zəruri olan bəzi əməliyyatları və qalıqları müəyyənləşdirmək çətin ola bilər. Buna görə 65-ci maddə təşkilatlar arasında qalıqların və əməliyyatların tamamilə aradan qaldırılması tələbindən azad edilməsini göstərir.

67. Əgər təşkilatlar 65-ci maddədəki keçid müddəalarını tətbiq edirlərsə, onlar iqtisadi qurum daxilində təşkilatlar arasında baş verən qalıqların və əməliyyatların hamısının aradan qaldırılmaması faktını açıqlamalıdır.

68. 2000-ci ildə buraxılan İctimai Sektor üçün 6 №-li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartındakı keçid müddələri təşkilatlar arasındakı qalıqları və əməliyyatları iqtisadi qurum daxilində Standartın ilk tətbiq edilmə tarixindən başlayaraq aradan qaldırmaq üçün təşkilatları 3 ildən çox olmayan vaxtla təmin edir. 2000-ci ildə buraxılan İctimai Sektor üçün 6 №-li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartını əvvəllər tətbiq edən təşkilatlar 2006-cı ildə buraxılan İctimai Sektor üçün 6 №-li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartının ilk tətbiq edilmə tarixindən başlayaraq bu üç illik keçid dövründən faydalanmağa davam edə bilirlər.

Qüvvəyə minmə tarixi

69. Təşkilat bu Standartı 1 Yanvar 2008-ci ildə başlayan və ya bu tarixdən sonrakı dövrləri əhatə edən illik maliyyə hesabatları üçün tətbiq etməlidir. Əvvəlki tətbiqetmə təşviq olunur. Əgər təşkilat bu Standartı 1 Yanvar 2008-ci il tarixdən əvvəl başlayan dövr üzrə tətbiq edirsə, bu halda təşkilat bu faktı açıqlamalıdır.

70. Əgər təşkilat İctimai Sektor üçün Milli Mühasibat Uçotunun Standartlarında qeyd edildiyi kimi maliyyə hesabatı məqsədilə mühasibat uçotunun hesablama metodunu qəbul edərsə, yuxarıda qeyd edilən hüquqi qüvvəyə minmə tarixindən sonra standart təsərrüfat vahidinin qəbul tarixi və ondan sonrakı dövr üçün illik maliyyə hesabatına tətbiq ediləcəkdir.

Standartın Tətbiqi üzrə Göstəriş İzahlar və şərtlər

Bu göstəriş İctimai Sektor üçün 6 Nöli Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartının, İctimai Sektor üçün 7 Nöli Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartının və İctimai Sektor üçün 8 Nöli Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartının bir hissəsi deyildir, bu onları tamamlayır.

Potensial səsvermə hüquqlarının nəzərə alınması

Ön söz

Göstəriş №1. Əksər İctimai Sektor təşkilatları maliyyə alətlərini potensial səsvermə hüquqları ilə buraxmır. Halbuki, onlar Dövlət Kommersiya Təşkilatları tərəfindən buraxıla bilərlər. Bu səbəbdən, hökumət və ya digər İctimai Sektor təşkilatı Dövlət Kommersiya Təşkilatlarının potensial səsvermə hüquqlarını saxlaya bilərlər.

Göstəriş №2. "Birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) və fərdi maliyyə hesabatları" adlı İctimai Sektor üçün 6 Nöli Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartının 33, 34 və 44-cü maddələri və "Asılı təsərrüfat cəmiyyətlərinə investisiyalar" adlı İctimai Sektor üçün 7 Nöli Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartının 14 və 15-ci maddələri təşkilatdan hal-hazırda istifadə edilə və çevrilə bilən bütün potensial səsvermə hüquqlarının mövcudluğunu və təsirini nəzərdən keçirməyi tələb edir. Bu maddələr potensial səsvermə hüquqlarına təsir edən bütün faktların və şəraitlərin nəzərdən keçirilməsini tələb edir (idarənin və maliyyə imkanının potensial səsvermə hüquqlarını istifadə etmək və ya çevirmək niyyəti istisna olmaqla). Çünki "Birgə müəssisələrdə iştirak payları" adlı İctimai Sektor üçün 8 Nöli Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartının 6-cı maddəsində təsvir olunan birgə nəzarətin anlayışı nəzarətin anlayışından asılıdır və bu Standart pay iştirakının tətbiqi üçün İctimai Sektor üçün 7 Nöli Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartına bağlı olduğuna görə, bu Standartı İctimai Sektor üçün 8 Nöli Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartına da aid etmək olar.

Göstəriş №3. İctimai Sektor üçün 6 Nöli Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartının 6-cı maddəsində nəzarət təşkilatın fəaliyyətlərindən xeyir qazanmaq üçün onun maliyyə və cari siyasətini idarə etmək səlahiyyəti mənasını verir. İctimai Sektor üçün 7 Nöli Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartının 7-ci maddəsi əhəmiyyətli təsiri investisiya obyektinin maliyyə və cari siyasətini nəzarət etmək yox, maliyyə və cari siyasət qərarlarında iştirak etmək səlahiyyəti mənasını verir. İctimai Sektor üçün 8 Nöli Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartının 6-cı maddəsi birgə nəzarəti məcburi müqaviləyə əsasən fəaliyyət üzərində nəzarətin razılaşıdırılmış bölüşdürülməsi mənasını verir. Bu hallarda, səlahiyyət nəşə etmək və ya nəyəsə təsir etmək qabiliyyətinə aiddir. Beləliklə, nəzarətin, birgə nəzarətin, və ya əhəmiyyətli təsirin fəal dərəcədə nümayiş olunub-olunmaması və ya xüsusiyyətcə passiv olub-olmamasını diqqətə almayaraq,

təşkilatın hal-hazırda bu səlahiyyətdən istifadə etmək qabiliyyəti varsa, onda təşkilat nəzarətə, birgə nəzarətə, və ya əhəmiyyətli təsirə malikdir. Təşkilat tərəfindən saxlanılan və hal-hazırda istifadə edilə və çevrilə bilən potensial səsvermə hüquqları bu qabiliyyəti verir. Əgər potensial səsvermə hüquqlarının iqtisadi mənası çatışmırsa, səlahiyyəti həyata keçirmək qabiliyyəti mövcud deyildir (məsələn, həyata keçirilmə qiyməti elə qurulub ki, o hər hansı ssenaridə həyata keçirilməni və konversiyanı istisna edir). Beləliklə, əgər potensial səsvermə hüquqlarının əsasən, səlahiyyəti həyata keçirmək qabiliyyəti varsa, onlar nəzərə alınır.

Göstəriş №4. Nəzarət və əhəmiyyətli təsir müvafiq olaraq səsvermə hüquqlarının nisbi mülkiyyətini nəzərə alınmasından ibarət olan İctimai Sektor üçün 6 №-li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartının 39 və 40-cı maddələri və İctimai Sektor üçün 7 №-li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartının 12 və 13-cü maddələrində əks olunan şəraitlərdən yaranır. İctimai Sektor üçün 8 №-li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartı İctimai Sektor üçün 6 №-li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartından və İctimai Sektor üçün 7 №-li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartından asılıdır və bu vaxtdan bəri İctimai Sektor üçün 6 №-li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartına və İctimai Sektor üçün 7 №-li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartına istinadlar İctimai Sektor üçün 8 №-li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartına aid olunan kimi göstərilməlidir. Bununla belə, nəzərdə saxlamaq lazımdır ki, birgə nəzarətə nəzarətin məcburi dəyişikliyə görə bölüşdürülməsi daxildir və bu fikir ehtimal ki kritiki təyinedicidir. Əgər potensial səsvermə hüquqları tətbiq edilir və çevrilirsə, daha sonra səsvermə hüquqlarını daşıyan adi səhmin nisbi mülkiyyətini dəyişirsə, səhm üzrə "koll" (alıcı) opsiionları və konversiya oluna bilən borc kimi potensial səsvermə hüquqları təşkilatın səsvermə hüquqlarını digər təşkilatla dəyişmək qabiliyyətinə malik olur.

Beləliklə, təşkilatın (anlayış yalnız bir təşkilatın digər təşkilata nəzarət etməsinə icazə verir) mövcudluğu və əhəmiyyətli təsir yalnız (a) müvafiq olaraq İctimai Sektor üçün 6 №-li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartının 39 və 40-cı maddələrində və İctimai Sektor üçün 7 №-li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartının 12 və 13-cü maddələrində əks olunan bütün faktorların qiymətləndirilməsindən və (b) potensial səsvermə hüquqlarının mövcudluğu və təsiri nəzərə alınandan sonra müəyyən edilir. Əlavə olaraq, idarənin maliyyə imkanını istifadə etmək və çevirmək niyyətindən başqa təşkilat potensial səsvermə hüquqlara təsir edən bütün faktları və şəraitləri nəzərdən keçirir. İdarənin niyyəti səlahiyyətin mövcudluğuna təsir etmir və təşkilatın istifadə etmək və çevirmək qabiliyyətini qiymətləndirmək çətindir.

Göstəriş №5. Təşkilat hal-hazırda istifadə edilə və çevrilə bilən potensial hüquq qaydalarını nəzərə alandan sonra qərar verir ki, o digər təşkilata nəzarət və ya əhəmiyyətli dərəcədə təsir edir. Lakin, əgər digər subyektlər tərəfindən saxlanılan potensial səsvermə hüquqları hal-hazırda istifadə edilə və çevrilə biləndirsə, təşkilat digər təşkilata nəzarət və ya əhəmiyyətli dərəcədə təsir edə bilməz. Beləliklə, təşkilat digər təşkilata nəzarət edib etməməsini və ya əhəmiyyətli dərəcədə təsir edib etməməsini müəyyən edirsə, onda təşkilat özü və ya digər subyektlər tərəfindən

saxlanılan istifadə edilə və çevrilə bilən potensial səsvermə hüquqlarını nəzərə alır. Məsələn, bütün səhm üzrə "koll" (alıcı) opsiyonların təşkilat və ya digər təşkilat tərəfindən saxlanılıb-saxlanılmamaları nəzərə alınır. Bundan başqa, İctimai Sektor üçün 7 №-li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartının 6-cı maddəsində təşkilat anlayışı yalnız bir təşkilatın digər təşkilata nəzarət etməsinə icazə verir. Bu səbəbdən, əgər 2 və ya daha çox təşkilatların hər biri həm aktual və həm potensial olan əhəmiyyətli səsvermə hüquqlarını saxlayırlarsa, İctimai Sektor üçün 6 №-li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartının 39 və 40-cı maddələrindəki amillər hansı təşkilatın nəzarətə malik olmasını müəyyən etmək üçün yenidən qiymətləndirilir.

Göstəriş №6. İctimai Sektor üçün 6 №-li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartına uyğun olaraq nəzarət edən təşkilata ayrılan faizlər və birləşdirilmiş maliyyə hesabatlarının hazırlanmasında azlıqların payı, və İctimai Sektor üçün 7 №-li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartına uyğun olaraq pay iştirakı metodundan istifadə etməklə öz investisiyasını uçota alan investora ayrılan faizlər yalnız səhmdarın hazırkı iştirak payına əsasən müəyyən olunur. Ayrılan faizlər potensial səs hüquqlarını və mahiyyət etibarı ilə, hal-hazırda səhmdarın iştirak payına aidiyyəti olan iqtisadi xeyirlərə daxil olmaq imkanı verən digər törəmə alətlərin mümkün istifadəsini nəzərə almaqla müəyyən edilir.

Göstəriş №7. Bəzi şəraitlərdə, səhmdarın iştirak payına aidiyyəti olan iqtisadi xeyirlərə və xidmət müddətinə görə potensiala daxil olmaq imkanı verən əməliyyat nəticəsində təşkilat, mahiyyət etibarı ilə, mülkiyyət hüququna malik olur. Belə şəraitlərdə, ayrılan faizlər təşkilata hal-hazırda iqtisadi quruma daxil olmaq imkanı verən potensial səsvermə hüquqlarının və digər törəmə alətlərin mümkün istifadəsini nəzərə almaqla müəyyən edilir.

Göstəriş №8. İctimai Sektor üçün 29 №-li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartında maliyyə alətlərinin tanınması və ölçülməsi ilə bağlı göstərişlər əks olunub. Lakin bu Standart müvafiq olaraq İctimai Sektor üçün 6 №-li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartına, İctimai Sektor üçün 7 №-li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartına və İctimai Sektor üçün 8 №-li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartına uyğun olaraq (a) birləşdirilən, (b) pay iştirakı metodundan istifadə etməklə uçota alınan, (c) və ya müştərək olan nəzarət olunan təşkilatları, asılı təsərrüfat cəmiyyətləri, və birgə nəzarət edilən təşkilatlarda iştirak payına tətbiq olunmur. Əgər potensial səsvermə hüquqlarından ibarət olan alətlər mahiyyət etibarı ilə hal-hazırda səhmdarın iştirak payına aidiyyəti olan iqtisadi xeyirlərə və xidmət müddətinə görə potensiala daxil olmaq imkanı verirsə və investisiya yuxarıda qeyd olunmuş üsullarla uçota alınarsa, alətlər İctimai Sektor üçün 29 №-li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartının tələblərinə aid olurlar. Bütün digər hallarda, potensial səsvermə hüquqlarından ibarət olan alətlərin uçota alınması ilə bağlı göstərişlər İctimai Sektor üçün 29 №-li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartında əks olunub.

Əyani Misallar

Bu misallar İctimai Sektor üçün 6 Nöli Mühasibat Uçotunun Beynəlxalq Standartının bir hissəsi deyildir, bu misallar onları tamamlayır.

Misal №1. Aşağıdakı on misallardan hər biri potensial səsvermə hüququnun bir aspektini aydınlaşdırır. İctimai Sektor üçün 6 Nöli Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartını, İctimai Sektor üçün 7 Nöli Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartını və ya İctimai Sektor üçün 8 Nöli Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartını tətbiq edərkən, təşkilat bütün aspektləri nəzərə alır. Nəzarətin, əhəmiyyətli təsirin, və birgə nəzarətin mövcudluğu İctimai Sektor üçün 6 Nöli Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartı, İctimai Sektor üçün 7 Nöli Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartı və İctimai Sektor üçün 8 Nöli Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartında təsvir olunan digər amillərin qiymətləndirilməsindən sonra müəyyən oluna bilər. Lakin, bu misalları həyata keçirmək üçün hesab edilir ki, digər belə amillər hətta qiymətləndirmədən sonra müəyyən etməyə təsir edə bilirlərsə belə, onlar buna təsir etmir.

Gəlirsiz opsiyonlar

Misal №2. A və B təşkilatları C təşkilatın səhmdarlarının ümumi görüşündə səsvermə hüquqlarını daşıyan adi səhmlərin müvafiq olaraq 80% və 20%-inə malikdirlər. A təşkilatı öz iştirak payının yarısını D təşkilatına satır və D təşkilatından buraxılarkən istənilən zaman bazar qiymətindən yuxarı olanda istifadə edilə bilən olan alış ("koll") opsiyonlarını əldə edir. Əgər bu opsiyonlardan istifadə edilirsə, onlar A təşkilatına onun əsas pay iştirakının və səsvermə hüquqlarının 80%-ni verir.

Misal №3. Opsionların gəlirsiz olmalarına baxmayaraq, onlar hal-hazırda istifadəyə yararlıdırlar və A təşkilatına C təşkilatının maliyyə və cari siyasətini qurmağa davam etmək üçün səlahiyyət verir, çünki A təşkilatı öz opsiyonlarından indi istifadə edə bilər. İctimai Sektor üçün 6 Nöli Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartının 39 və 40-cı maddələrində təsvir olunan potensial səsvermə hüquqlarının və digər amillərin mövcudluğu nəzərə alınır və müəyyən olunur ki, A təşkilatı C təşkilatına nəzarət edir.

Ədalətli dəyər üçün yüksək nominalla alış hüququ

Misal №4. Dunelm və Eboracum bələdiyyələri nizamnaməyə əsasən yaradılan İctimai Sektor təşkilatı olan Dunelm-Eboracum Ümumi Xəstəxananın müvafiq olaraq 80% və 20%-inə malikdirlər. Xəstəxana bələdiyyələr tərəfindən onların xəstəxananın iştirak payına proporsional olaraq təyin edilən 10 etibar edilmiş şəxsdən ibarət olan şura tərəfindən idarə olunur. Nizamnamə bələdiyyəyə xəstəxanadakı iştirak payının ya yarısını, ya da hamısını ərazi hüdudunda digər bələdiyyəyə satmağa icazə verir. Dunelm bələdiyyəsi öz payının bir hissəsini Formio bələdiyyəsinə satır. Lakin satış müqaviləsi Dunelm bələdiyyəsinə müstəqil qiymətgöyən tərəfindən müəyyən edilən iştirak payının

ədalətli dəyərinin 115%-nə bərabər olan məbləğdə Formio bələdiyyəsinin xəstəxanadakı payını yenidən almaq hüququnu verir. Bu hüquq istənilən vaxt istifadə edilə bilər, əgər istifadə edilirsə, onda bu hüquq Dunelm bələdiyyəsinə iştirak payının əsas 80%-ni və buna əsaslanaraq etibarlı şəxsləri təyin etmək hüququ verir.

Misal №5. Baxmayaraq ki, Formio bələdiyyəsinə satılan iştirak payını yenidən əldə etmək hüququ ədalətli dəyərən yuxarı olan mükafat ödəməklə nəticələnir, hüquq hal-hazırda istifadəyə yararlıdır və Dunelm-Eboracum Ümumi Xəstəxanasının maliyyə və cari siyasətini qurmağa davam etmək üçün Dunelm bələdiyyəsinə səlahiyyət verir, çünki Dunelm bələdiyyəsi Formio bələdiyyəsinin payını yenidən əldə etmək üçün öz hüququndan istifadə edə bilər. İctimai Sektor üçün 6 Nöli Beynəlxalq Mühəsibat Uçotu Standartının 39 və 40-cı maddələrində təsvir olunan etibarlı şəxsləri təyin etmək üçün potensial hüququn, həmçinin digər amillərin mövcudluğu nəzərə alınır və müəyyən olunur ki, Dunelm bələdiyyəsi Dunelm-Eboracum Ümumi Xəstəxanasına nəzarət edir.

Həyata Keçirilmənin və Çevirmənin Mümkünlüyü

Misal №6. A, B, və C təşkilatları D təşkilatının səhmdarlarının ümumi görüşündə səsvermə hüquqlarını daşıyan adi səhmlərin müvafiq olaraq 40%, 30% və 20%-inə malikdirlər. A təşkilatı həmçinin baza səhmlərinin ədalətli dəyəri ilə istənilən vaxt həyata keçirilə bilən alıcı opsiyonlarına sahibdir. Əgər alıcı opsiyonlar həyata keçirilirsə, onlar A təşkilatına D təşkilatında əlavə 20% səsvermə hüququ verəcəkdir və B və C təşkilatının faizlərini 20%-ə qədər azaldacaqdır. Əgər opsiyonlar həyata keçiriləcəksə, A təşkilatı səsvermə səlahiyyətinin yarısına malik olacaq. İctimai Sektor üçün 6 Nöli Beynəlxalq Mühəsibat Uçotu Standartının 39 və 40-cı maddələrində təsvir olunan potensial səsvermə hüquqlarının və digər amillərin mövcudluğu nəzərə alınır və müəyyən olunur ki, A təşkilatı D təşkilatına nəzarət edir.

Hüquqlardan istifadə edilməsinin mümkünlüyü

Misal №7. Arandis federal hökuməti, Briksia və Mutina dövlət hökuməti ilə razılışmaya əsasən Pola-İluro Universitetini təsis edir. Pola-İluro Universiteti iki ştat arasındakı sərhəddə bir biri ilə yaxın Pola (Briksia ştatı) və İluro (Mutina ştatı) şəhərlərinin yanındadır. Pola-İluro Universitetini yaradan federal qanunvericilik nəzərdə tutur ki, təhsil üzrə federal nazir universiteti idarə etmək üçün 10 rəhbərdən 4-nü təyin etmək hüququna malikdir. Briksia və Mutina ştatının təhsil nazirlərinin hər biri 3 rəhbər təyin etmək hüququna malikdir. Federal qanunvericilik nəzərdə tutur ki, federal hökumətinin universitetin xalis aktivlərinin 40%-nin payına malikdir, ştat hökumətlərin hər birisi isə 30% paya malikdir.

Federal qanunvericilik təhsil üzrə federal nazirə universitetin xalis aktivlərində əlavə 20% pay əldə etmək və əlavə 2 rəhbər təyin etmək hüququ verir. Bu hüquq istənilən vaxt federal nazirliyin istəyi ilə istifadə edilə bilər. Bu federal hökumətdən hər bir ştat hökumətinə əldə olunan universitetin xalis aktivlərinin ədalətli dəyərini ödəməyi tələb

edir. Əgər federal hökumət öz hüququndan istifadə edirsə, o universitetin xalis aktivlərinin 60%-nə və 10 rəhbər təyin etmək hüququna malik olacaq. Bu isə ştat hökumətlərinin hər birisinin payını 20%-ə qədər azaldacaq və bu hökumətlərin hər biri yalnız 2 rəhbər təyin etmək hüququna malik olacaq.

Misal №8. Universitetin əksər rəhbərlərini təyin etmək üçün potensial hüququn və İctimai Sektor üçün 6 Nöli Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartının 39 və 40-cı maddələrində və İctimai Sektor üçün 7 Nöli Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartının 12 və 13-cü maddələrində təsvir olunan digər amillərin mövcudluğu nəzərə alınır, və müəyyən olunur ki, Arandis federal hökuməti Pora-İluro Universitetinə nəzarət edir.

Təşkilatın səsvermə səlahiyyətini artırmaq və ya digər təşkilatın səsvermə səlahiyyətini azaltmaq üçün potensiala malik olan digər hüquqlar – Misal A

Misal №9. A, B və C təşkilatları D təşkilatın səhmdarlarının ümumi görüşündə səsvermə hüquqlarını daşıyan adi səhmlərin müvafiq olaraq 25%, 35% və 40%-inə malikdirlər. B və C təşkilatları istənilən vaxt sabit qiymətlə istifadəyə yararlı olan potensial səsvermə hüquqlarını təmin edən səhmlər üzrə varrantlara malikdirlər. Əgər alış ("koll") opsiyonu istifadə edilirsə, A təşkilatı öz iştirak payını artırmaq və bunun vasitəsilə D təşkilatında öz səsvermə hüququnu 51% artırmaq potensialına malik olacaq (B təşkilatının payını 23% və C təşkilatının payını 26% qədər zəiflədir).

Misal №10. Baxmayaraq ki, A təşkilatı səhm üzrə varrantlara sahib deyildir, onlar nəzarəti qiymətləndirərkən nəzərə alınır, çünki onlar hal-hazırda B və C təşkilatları tərəfindən istifadə edilə bilirlər. Normal vəziyyətdə, əgər hərəkət (məsələn, digər hüququn alınması və istifadə edilməsi) təşkilatın potensial səsvermə hüququnun payına sahib olmasından əvvəl tələb olunursa, potensial səsvermə hüququ təşkilat tərəfindən saxlanılan kimi hesab edilməyəcək.

Lakin səhm üzrə varrantlar, mahiyyət etibarilə, A təşkilatı tərəfindən saxlanılır, çünki alış ("koll") opsiyonun şərtləri A təşkilatının portfelini sığortalamaq üçün hazırlanıb. Alış ("koll") opsiyonun və səhm üzrə varrantın birləşməsi A təşkilatına D təşkilatının cari və maliyyə siyasətini qurmaq üçün səlahiyyət verir, çünki A təşkilatı hal-hazırda opsiyon və səhm üzrə varrantdan istifadə edə bilər.

İctimai Sektor üçün 6 Nöli Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartının 39 və 40-cı maddələrində və İctimai Sektor üçün 7 Nöli Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartının 12 və 13-cü maddələrində təsvir olunan digər amillər nəzərə alınır, və müəyyən olunur ki, A, B və ya C təşkilatları D təşkilatına nəzarət edir.

Təşkilatın səsvermə səlahiyyətini artırmaq və ya digər təşkilatın səsvermə səlahiyyətini azaltmaq üçün potensiala malik olan digər hüquqlar – Misal B

Misal №11. Deva, Oksonia və İska şəhərləri nizamnamə tərəfindən yaradılan və İctimai Sektor təşkilatı olan Deva-Oksonia-İska Enerji İdarəsinin müvafiq olaraq 25%, 35% və

40%-inə sahibdirlər. Nizamnamə şəhərlərə İdarənin idarə edilməsində səsvermə hüquqları və İdarə tərəfindən istehsal edilən enerjini qəbul etmək hüququ vermişdir. Səsvermə hüquqları və enerjiyə keçid onların İdarədə iştirakına proporsionaldır. Nizamnamə Oksonia və İska şəhərlərinə 3 şəhər arasında razılaşdırılmış kommersiya qiymətində istənilən vaxt hər biri 10% olmaqla İdarədə iştirakını (və bu səbəbdən səsvermə hüquqlarını) artırmaq üçün hüquqlar verir. Nizamnamə, həmçinin, Deva şəhərinə istənilən vaxt nominal qarşılıqlı məmnunluqla Oksonia şəhərindən İdarənin payının 15%-ni və İska şəhərindən isə 20%-ni almaq hüququ verir. Əgər Deva şəhəri bu hüquqdan istifadə edərsə, onda Deva öz iştirak payını 60%-ə qədər və bunun vasitəsilə Deva-Oksonia-İska Enerji İdarəsində öz səsvermə hüquqlarını artırır. Bu isə Oksonia və İska şəhərlərinin iştirakını 20% qədər azaldır.

Misal №12. Baxmayaraq ki, nizamnamə Oksonia və İska şəhərlərinə öz iştirak proporsiyalarını artırmaq hüququnu verir, Devanın nizamnamədə göstərilmiş nominal qarşılıqlı məmnunluqla İdarənin əksər payını əldə etmək üçün hər şeyi əhatə edən hüququ Deva şəhərinin vəziyyətini sığortalamaq məqsədini daşıyır. Deva şəhəri tərəfindən saxlanılan hüquq Devaya Deva-Oksonia-İska Enerji İdarəsinin cari və maliyyə siyasətini qurmaq üçün səlahiyyət verir, çünki Deva istənilən vaxt öz iştirakını və beləliklə də səsvermə hüquqlarını artırmaq hüququndan istifadə edə bilər. İctimai Sektor üçün 6 Növlü Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartının 39 və 40-cı maddələrində və İctimai Sektor üçün 7 Növlü Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartının 12 və 13-cü maddələrində təsvir olunan digər amillər həmçinin nəzərə alınır və müəyyən olunur ki, Deva-Oksonia-İska Enerji İdarəsinə Oksonia və İska yox, Deva nəzarət edir.

İdarənin niyyəti – Misal A

Misal 13. A, B və C təşkilatların hər biri D təşkilatın səhmdarlarının ümumi görüşündə səsvermə hüquqlarını daşıyan adi səhmlərin müvafiq olaraq 33 1/3 faizinə malikdirlər. A, B və C təşkilatların hər biri D təşkilatının şurasına 2 direktor təyin etmək hüququna malikdir. A təşkilatı, həmçinin, istənilən vaxt sabit qiymət ilə istifadə edilə bilən "koll" (alıcı) opsiyonlarına malikdir, əgər opsiyonlar istifadə edilirsə, onlar D təşkilatındakı bütün səs hüquqlarını A təşkilatına verəcəklər. Hətta B və C təşkilatları A təşkilatı kimi səs vermirlərsə belə, A təşkilatının rəhbərliyi alış ("koll") opsiyonlarından istifadə etmək niyyətində deyildir. İctimai Sektor üçün 6 Növlü Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartının 39 və 40-cı maddələrində və İctimai Sektor üçün 7 Növlü Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartının 12 və 13-cü maddələrində təsvir olunan potensial səsvermə hüququnun, həmçinin digər amillərin mövcudluğu nəzərə alınır və müəyyən olunur ki, A təşkilatı D təşkilatına nəzarət edir. A təşkilatının niyyəti qiymətləndirməyə təsir etmir.

Rəhbərliyin niyyəti – Misal B

Misal 14. Tolosa, Lutetia və Massilia şəhərlərinin hər biri nizamnamə tərəfindən Tolosa, Lutetia və Massilia və bir sıra uzaq şəhərcik və kəndlərə verilən içməli suyu tor naxışla

örmək üçün yaradılan TLM Su Komissiyası İctimai Sektor təşkilatının 33 1/3 faizinə malikdirlər. Nizamnamə hər şəhərə Komissiyanın idarə edilməsində bərabər səs və hər birinə iki müvəkkil təyin etmək hüququ verir. Müvəkkillər Komissiyanı şəhərlərin adından idarə edir. Nizamnamə, həmçinin, Tolosa şəhərinə Tolosa icra hakimiyyəti başçısı tərəfindən istənilən vaxt istifadə edilə bilən və sabit qiymətə alınan Lutetia və Massilianın iştirak hüquqlarını əldə etmək hüququ verir. Əgər bu hüquqlar istifadə edilirsə, Tolosa Komissiyanın yeganə rəhbərliyinə və bütün Müvəkkilləri təyin etmək hüququna malik olacaqdır. Tolosa şəhər icra hakimiyyəti başçısı Komissiyanın bütün iştirakını əldə etmək hüququndan istifadə etmək niyyətində deyildir. İctimai Sektor üçün 6 Nöli Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartının 39 və 40-cı maddələrində və İctimai Sektor üçün 7 Nöli Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartının 12 və 13-cü maddələrində təsvir olunan potensial hüququn və digər amillərin mövcudluğu nəzərə alınır və müəyyən olunur ki, Tolosa şəhəri TLM Su Komissiyasına nəzarət edir. Tolosa icra hakimiyyəti başçısının niyyəti qiymətləndirməyə təsir etmir.

Maliyyə imkanı – Misal A

Misal 15. A və B təşkilatları C təşkilatın səhmdarlarının ümumi görüşündə səsvermə hüquqlarını daşıyan adi səhmlərin müvafiq olaraq 55% və 45%-inə malikdirlər. B təşkilatı borc C təşkilatının adi səhmlərinə çevrilən borc alətlərini saxlayır. Borc istənilən vaxt B təşkilatının xalis aktivləri ilə müqayisədə etibarlı qiymətə çevrilə bilər, və əgər çevrilərsə, o B təşkilatı tərəfindən ödəniş edilməsi üçün ondan əlavə borc pul almağı tələb edir. Əgər borc çevrilirsə, B təşkilatı səsvermə hüquqlarının 70%-ini saxlayacaq və A təşkilatının payı 30%-ə qədər azalacaq.

Misal №16. Baxmayaraq ki, borc alətləri etibarlı qiymətə çevrilə bilirsə, onlar hal-hazırda çevrilə bilər, və çevrilmə xüsusiyyəti B təşkilatına C təşkilatının cari və maliyyə siyasətini qurmaq səlahiyyəti verir. İctimai Sektor üçün 6 Nöli Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartının 39 və 40-cı maddələrində təsvir olunan potensial hüququn və digər amillərin mövcudluğu nəzərə alınır və müəyyən olunur ki, A təşkilatı yox, B təşkilatı C təşkilatına nəzarət edir. B təşkilatının çevrilmə qiymətini ödəmək üçün maliyyə imkanı qiymətləndirməyə təsir etmir.

Maliyyə İmkanı – Misal B

Misal №17. Melina və Nyuton şirkətləri nizamnamə tərəfindən yaradılan və bölgələri radioyayım və televiziya xidmətləri ilə təmin edən MN Radioyayım İdarəsi İctimai Sektor təşkilatının səsvermə hüquqlularını daşıyan paylara müvafiq olaraq 55%-ə və 45%-ə malikdirlər. Nizamnamə Nyutona Melina şəhərindən istənilən vaxt İdarənin payının əlavə 25%-ini Nyuton şəhərinin xalis aktivləri ilə müqayisədə etibarlı qiymətə almaq üçün opsiyon vermişdir. Əgər opsiyon istifadə olunursa, o Nyuton şəhərindən ödəniş etmək üçün əlavə pul borca götürməyi tələb edəcək.

Əgər opsiyon həyata keçirilməli olsa, Nyuton şəhəri səsvermə hüquqlarının 70%-ini saxlayacaq və Melina şəhərinin payı 30%-ə qədər azalacaq.

Misal №18. Baxmayaraq ki opsiyon etibarlı qiymətlə istifadə oluna bilər, bu hal-hazırda istifadəyə yararlıdır və istifadə xüsusiyyəti Nyuton şəhərinə MN Radioyayım İdarəsinin cari və maliyyə siyasətini qurmaq üçün səlahiyyət verir. İctimai Sektor üçün 6 №li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartının 39 və 40-cı maddələrində təsvir olunan potensial hüququn və digər amillərin mövcudluğu nəzərə alınır və müəyyən olunur ki Melina şəhəri yox, Nyuton şəhəri MN Radioyayım idarəsinə nəzarət edir. Nyuton şəhərinin həyata keçirilmə qiymətinin ödənilməsi üçün Maliyyə imkanı qiymətləndirməyə təsir etmir.